

SECURITATEA NAȚIONALĂ ȘI ROLUL MASS-MEDIA ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Sergiu MORARU

Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Any institution or country can face a crisis, able to endanger the normal operation. Some crises are predictable and preventable, but others can not be anticipated correctly. Under these conditions, the crisis could seriously undermine, if not managed properly. Any effective response to the crisis requires a comprehensive approach to political actors, military and humanitarian ones, giving due weight to the responsibilities, mandates and spheres of competence of each party. Crisis management mechanism provides the necessary information to make decision and arrangements, so that they can use the necessary means in a coordinated and timely manner.

Delimitări conceptuale ale situațiilor de criză

Orice instituție sau chiar țară se poate confrunta cu o situație de criză, în măsură să pună în pericol funcționarea sa normală. Noțiunea de *criză* a fost transpusă în domeniul social de către filozofii care au acceptat generic faptul că este o formă de boală a unui organism social, căruia i-a fost afectată capacitatea de a se manifesta ca „subiect” în relațiile sociale. Într-o accepție largă, criza poate fi înțeleasă ca o situație națională sau internațională, în contextul căreia se creează o amenințare la adresa valorilor, a intereselor sau obiectivelor prioritare ale părților implicate.

Etimologic, noțiunea „criză” vine din limba greacă (*krisis*) și semnifică o decizie în legătură cu o situație critică, dificilă și tensionată, ce impune adoptarea unei poziții în vederea transcederii acesteia. În limba română, *criza* este definită ca **perioadă de tensiune, de tulburări (adesea decisive), în care se manifestă neconcordanțele sau contradicțiile sau manifestarea violentă a unor neconcordanțe, a unor dificultăți economice, politice, militare, sociale etc., ori perioadă de tensiune, de tulburări, de încercări (decisive) care se manifestă în societate** [1].

Unele crize sunt previzibile și pot fi prevenite, altele însă nu pot fi anticipate, în mod corect. În aceste condiții, criza poate aduce prejudicii grave, dacă nu este gestionată corect.

O tipologie importantă a crizelor o reprezintă faptul că majoritatea reprezintă crize de sistem, generate de controversate procese de reformă. Cauzele acestora sunt profunde și se propagă, se combină și acționează pe un orizont de timp nedefinit.

Tipologia crizelor

Crizele se manifestă diferit, în funcție de caracteristicile situației care le determină și de domeniul de manifestare. Astfel, o criză politică nu seamănă cu una militară, după cum nici o criză economică nu seamănă cu una socială, deși acestea au legături, interconexiuni, stări și momente de simetrie.

Crizele pot fi caracterizate și clasificate în multe moduri. Cel mai adesea, acestea sunt interpretate la modul general, ca fiind *crize de securitate, crize de interese sau crize de conștiință*.

- a) În funcție de factorii care le determină și de domeniile în care acestea se manifestă, crizele pot fi în principal de natură: politică, diplomatică, economică, socială, financiară, militară, informațională, psihologică și ecologică;
- b) după spațiul în care se manifestă, crizele pot fi locale, naționale, regionale, continentale sau internaționale;
- c) după natura resurselor pe care le implică, o criza poate avea determinări umane, materiale, tehnologice, financiare, bancare etc.;
- d) în ceea ce privește modul de manifestare, crizele pot lua forme latente sau manifeste;
- e) după gradul de complexitate, crizele pot fi simple, complexe și combinate.

Evoluția situațiilor de criză

Crizele care afectează grupurile sociale diferă prin cauzele și durata lor. Evident, din cauza multitudinii tipurilor de crize rațiunea umană poate juca numai un rol limitat în desfășurarea lor. Cu toate acestea, ele antrenează acțiunea umană, ceea ce poate transforma micile deviații în crize majore.

Odată generată, criza se manifestă rapid, efectele și consecințele putând fi percepute imediat. Pierderile financiare, de imagine/poziție ale instituției sau țării pot fi majore sau minore, în funcție de gradul de pregătire al acesteia de a acționa în situații de criză. Astfel, se poate vorbi despre alte două concepte: *starea de criză* și *situația de criză*.

Apariția și evoluția situațiilor de criză au la origine cauze de natură obiectivă. Ca urmare, ele nu se rezolvă și nu pot fi rezolvate de la sine. Diminuarea în intensitate a factorilor care determină fenomenul de criză sau înlăturarea acestora se poate realiza doar prin intervenția instituțiilor politice, economice, militare, diplomatice, prin voința și acțiunea dirijată a oamenilor.

Gestionarea situațiilor de criză

Managementul situațiilor de criză constituie o activitate în timp real, de răspuns imediat la o stare de pericol apărută la nivel național sau în anumite zone ale țării. Desfășurarea cu succes a acesteia presupune o formă bună de organizare a sistemului de răspuns la situații de criză, bazată pe legi și ordine adecvate, dotarea cu echipamente a structurilor de execuție, salvare și evacuare, o dezvoltată asigurare informațională, înaltă pregătire profesională a personalului și anticiparea din timp a derulării optime a tuturor acțiunilor necesare cu stabilirea precisă a tuturor forțelor participante.

Apărute fără veste, situațiile neprevăzute, precum schimbările organizatorice precipitate, accidentele, catastrofele naturale sau chiar percepțiile greșite ale publicului pot avea consecințe nefaste asupra imaginii unei instituții sau a țării.

Un răspuns eficient la criză necesită o atitudine comprehensivă a actorilor politici, militari și a celor cu scopuri umanitare, acordând importanța cuvenită responsabilităților, mandatelor și sferelor de competență specifice fiecărei părți. Mecanismul managementului crizelor asigură celor care iau decizii necesarul de informații și aranjamente, pentru ca aceștia să poată utiliza mijloacele necesare într-o manieră coordonată și în timp util [2].

Informația – comunicare și cunoaștere

În secolul al XXI-lea războiul reprezintă mai mult decât o bătălie cu arme de distrugere a bunurilor și omorâre a soldaților: războiul poate însemna manipulare informațională, care poate avea consecințe foarte grave, fapt ce fac din mass-media o adevărată armă [3]. Cu ajutorul mijloacelor de comunicare în masă, o lume întreagă poate fi convinsă, distrasă să-și îndrepte atenția asupra unui anumit lucru, în timp ce în spatele cortinei mediatică se desfășoară o cu totul altă acțiune. Mass-media controlează informațiile și prin acestea, practic, controlează opinia publică.

În era informațională actuală informația a devenit principala sursă strategică a fiecărei națiuni. Nimeni nu poate contesta, la ora actuală, faptul că informația a căpătat valențe strategice, conferind putere și control celui care o stăpânește. De aceea, marile puteri își propun, în cadrul strategiilor de securitate, ca scop fundamental cucerirea și menținerea supremației informaționale. Cu toate acestea, deținerea informațiilor nu este suficientă. Informațiile vor fi garanți ai supremației, în măsura în care vor fi valorificate prin capacități de procesare moderne și adecvate.

Deși, de obicei, războiul (în toate formele sale, inclusiv informațional) era și este purtat de armate, războiul informațional nu mai este de domeniu exclusiv militar. De asemenea, în cadrul războiului informațional informația a început să fie abordată ca un domeniu separat, aceasta devenind, succesiv, armă și țintă.

Războaiele informaționale au multe elemente comune din punctul de vedere al obiectivelor urmărite, al mijloacelor și metodelor folosite, al instrumentelor cu ajutorul cărora ele își ating scopul. În linii mari, războiul informațional cuprinde acele acțiuni desfășurate în timp de criză și război și îndreptate împotriva informațiilor sau sistemelor informaționale ale adversarului (concomitent cu protejarea propriilor informații și sisteme informaționale) în scopul atingerii unor obiective sau influențării anumitor ținte.

Sistemul informațional – instrument de procesare și diseminare a informației

Procesarea și diseminarea unei informații de calitate depinde de sistemele informaționale utilizate și de autonomia surselor generatoare de informații. Piața informațională are marele merit de a semnaliza care dintre aceste sisteme sunt angajate și deservește cerințele informaționale ale auditorului.

Sistemul informațional poate fi definit ca ansamblul datelor, informațiilor, fluxurilor și circuitelor informaționale, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor, menite să contribuie la stabilirea și realizarea

obiectivelor organizației. În vederea identificării informațiilor utile și a procesării eficiente a acestora, precum și pentru asigurarea unei diseminări corecte și oportune se impune respectarea unui algoritm ce poartă denumirea generică de *ciclu informațional* [4]. Realizarea unui astfel de algoritm este necesară asigurării unei eficiențe manageriale a informației pentru conducerea oricărei acțiuni. Prin acest ciclu, informațiile sunt transformate din informații native în informații prelucrate, conform cerințelor impuse.

Procesul de comunicare în situații de criză

Comunicarea informațiilor către mass-media poate îmbrăca forme diferite: interviuri exclusive sau spontane; comunicate sau conferințe de presă. În acest sens, planurile strategice ale instituției trebuie să cuprindă și un plan de legătura cu mass-media [5].

Cadrul (mediul spațio-temporal), participanții, scopurile, acțiunile (actele comunicaționale), instrumentele (canale, coduri, mijloace) și normele reprezintă constante ale sistemului eficientizării comunicării. Criza degenerată în conflict armat poate determina activarea cenzurii militare sau a embargoului informațional în ceea ce privește comunicarea.

Informația mass-media în condiții de criză

Pronunțându-se zilnic asupra evenimentelor, ideilor și personalităților lumii, mass-media exercită o imensă influență, prin forța și amploarea informației, explicației și persuasiunii, prin puterea sa integratoare sau alienatoare. Considerând mass-media drept purtătoare, alinătoare și creatoare de informație și valoare, observăm că specificul activității jurnalistice poate fi surprins între alte dimensiuni în dinamica sensibil-inteligibil, pe baza căreia se desprinde existența unei informații sociale specifice, numită „de presă”, cu reale valențe estetice atitudinale spirituale.

Informația mass-media și tehnici de soluționare a crizelor

Criza mediatică este cazul particular al crizei de comunicare, determinată de intervenția mass-media în evoluția acestei crize, intervenție dictată de deficitul de informație oficială, coerentă și oportună pe canalele obișnuite de comunicare. Completarea deficitului de informație este solicitată cu acuitate de public, care oferă astfel mass-media oportunitatea de a ocupa vidul informațional (deficitul de informație) existent și de a se transforma în furnizor „autorizat” de informație, interpretor, evaluator și emițător privilegiat.

Multe dintre *tehnicile de rezolvare a crizelor* organizaționale implică relația cu mijloacele de informare în masă, după cum urmează: reducerea mediatizării negative; schimbarea crizelor în oportunități; evitarea rămânerii timp îndelungat în punctul maxim al crizei; evitarea confruntării directe cu mijloacele informaționale; promovarea unei noi imagini [6].

Eficientizarea managementului informațiilor în rețelele informaționale militare și civile

Pentru o utilizare mai eficientă a informației este necesar un management al informației. Influența managementului asupra eficienței poate fi analizată atât din punct de vedere teoretic, cât și pragmatic. Premisele fundamentale de la care pornim în abordarea teoretică a impactului pe care managementul îl are asupra eficienței sunt acelea că eficiența reprezintă scopul final al managementului, iar managementul este un element determinant în creșterea eficienței.

În cazul în care se urmărește eficientizarea legăturilor informaționale între diferite puncte de comandă (celule de criză) și ierarhizarea fluxurilor de informații, de exemplu, între punctul de comandă de bază și punctele de comandă din cadrul fiecărui sector, este necesar să fie reprezentate și analizate structurile diferitelor rețele informaționale ce se pot utiliza. Acestea se compun din elementele decizionale între care au loc schimburi de informații, împreună cu legăturile dintre ele.

Structura de relații publice – managerul informațiilor interne către mass-media

Pornind de la ideea că managementul informației este procesul prin care informațiile colectate anterior sunt analizate și apoi folosite de manageri pentru a lua decizii, trebuie considerată importanța acestei activități în situație de criză. Relațiile publice joacă un rol esențial în acest sens, deoarece ajută la dezvoltarea mesajelor ce vor fi transmise diferitelor tipuri de publicuri. Astfel, răspunsul la criză se împarte în două secțiuni: răspunsul inițial la criză și repararea reputației și afirmarea intențiilor comportamentale viitoare.

Comunicarea instituției cu mass-media în cazuri de criză

În eficientizarea managementului informațiilor mass-media în organizația militară se pornește de la faptul că relațiile cu mass-media au ca principal sistem de referință prevederile constituționale referitoare la

libertatea de exprimare și obligativitatea corectei informări a opiniei publice, la baza comunicării trebuind să se situeze o serie de principii, consacrate și în practica serviciilor din țările cu democrație avansată. În acest sens, considerăm că: este necesar să se stabilească un echilibru bine definit între transparență și secretizare; publicul și mass-media trebuie considerați parteneri în cooperarea la nivel național pe problematica securității și, în consecință, se impune a fi informați cu aspecte din domeniu; transmiterea informațiilor să se bazeze pe transparență, echidistanță și obiectivitate; să nu fie furnizate deliberat, în nici o împrejurare, informații false; gestionarea comunicării în baza unor programe proiectate, susținute și conduse de managementul de top al organizației militare; asigurarea unui tratament egal pentru întreaga mass-media.

Concluzii și Propuneri

Pe baza studiului efectuat și a concluziilor formulate, propunem următoarele: posibilitățile statului, ca entitate cu scopuri și finalități luptătoare, de a bloca și descuraja agresiunile informaționale, sunt determinate apriori de modalitățile în care gestionează și procesează informația. Aceasta presupune, printre altele: formarea specialiștilor în identificarea și valorificarea informațiilor utile, vehiculate în procesualitatea socială; perfecționarea structurilor și a capacităților de procesare a informațiilor; protejarea/disimularea informațiilor proprii. Statul, cu toate structurile sale de apărare, trebuie să dezvolte atât tehnologii și strategii informaționale de atac, cât și de apărare. Culegerea, prelucrarea și diseminarea informațiilor să devină o activitate permanentă, iar volumele de date în continuă creștere să rezulte din extinderea rețelei de surse și senzori cu funcționare în regim automatizat. Este necesar să se creeze condițiile tehnice și funcționale necesare pentru ca sistemul informațional pentru managementul situațiilor de criză să devină treptat un sistem în timp real, astfel încât procesele decizionale să dispună totdeauna de toate informațiile necesare pentru conducere. Modelele conceptuale și soluțiile existente în prezent, dar mai ales cele viitoare, bazate pe cele mai noi tehnologii informaționale, accentuează necesitatea existenței unor proceduri logice, organizate și reglementate cu privire la controlul și comanda structurilor responsabile cu diseminarea informațiilor mass-media și de management al informațiilor pe timp de criză. Subliniem necesitatea existenței unui plan de comunicare a instituției cu publicul, prin intermediul mass-media, care să reglementeze clar ce, cum și când trebuie transmis, în scopul minimizării efectelor crizei.

Referințe:

1. Andreescu A. Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale. - București: Editura MAI, 2001.
2. Borodzicz E. Risk, Crisis and Security Management. - Chichester, 2005.
3. Le Bon Gustave. Psihologia mulțimii. - București: Editura Științifică, 1990.
4. Beligan D. Securitatea în era informațională. - București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2008.
5. J.J. van Cuilenburg. Știința Comunicării. - București: Humanitas, 1998.
6. Servier J. Terorismul. - București: Editura Institutului European, 2002.

Prezentat la 23.03.2011